

Adviesrapport effectieve preventie van jeugdcriminaliteit

Met betrekking tot de inzet van de film ‘Zwijgrecht’

Adviesrapport effectieve preventie van jeugdcriminaliteit

Met betrekking tot de inzet van de film 'Zwijgrecht'

Colofon

Auteurs

Simone Onrust
Youssef Chrigui
Nadine van Gelder

Projectleiding

Simone Onrust

Redactie

Anne Wielenga

Vormgeving en productie

Canon Nederland N.V.

Beeld

Gettyimages.nl

Personen afgebeeld op de omslag van deze uitgave zijn modellen en hebben geen relatie tot het onderwerp van deze uitgave of ieder onderwerp binnen het onderzoeksdomein van het Trimbos-instituut.

Deze uitgave is te downloaden via www.trimbos.nl/webwinkel met artikelnummer **TRI-62-082**

Trimbos-instituut
Da Costakade 45
Postbus 725
3500 AS Utrecht
T: 030-297 11 00

© 2024, Trimbos-instituut, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut-instituut.

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1 Risico- en beschermende factoren	8
1.1 Risicofactoren	8
1.2 Beschermende factoren	9
2 Strategieën voor criminaliteitspreventie	11
2.1 Algemene voorwaarden voor effectiviteit van interventies	11
2.2 Effectieve preventiestrategieën	13
2.3 Veelgebruikte preventiestrategieën	14
3 Conclusies en aanbevelingen	20
3.1 Zwijgrecht als universeel preventieve interventie	20
3.2 'Zwijgrecht' als selectieve of geïndiceerde preventieve interventie	21
3.3 'Zwijgrecht' als curatieve interventie	25
Literatuur	27

Inleiding

In 2022 werden 16.800 minderjarigen en 22.800 jongvolwassenen geregistreerd als verdachte van een misdrijf (Kessels, 2023). Van de minderjarigen kwam het merendeel voor het eerst in aanraking met de politie: 11.000 jongeren tussen de 12 en 18 jaar werden voor het eerst verdacht van een misdrijf. Dit is een toename van 19% ten opzichte van 2021. Het aandeel *first offenders*¹ was niet eerder zo groot (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2024).

Jeugdcriminaliteit omvat een breed scala aan criminele activiteiten, variërend van kleine overtreddingen zoals vandalisme en diefstal, tot ernstige misdrijven zoals geweldpleging en drugshandel. Een specifieke vorm van jeugdcriminaliteit die recent veel aandacht heeft gekregen, is het fenomeen van 'uithalers' in havensteden zoals Rotterdam. Jongeren worden door criminelen ingezet om onbevoegd het haventerrein te betreden en illegaal geïmporteerde ladingen drugs uit containers te halen. In 2023 werden 400 uithalers betrapt (Openbaar Ministerie, 2024). Gedurende het jaar 2022 waren dit er in totaal 251 (NOS Nieuws, 2024c). Volgens het Openbaar Ministerie komen deze jongeren vaak uit kwetsbare gezinnen met schulden en criminele familieleden (NOS Nieuws, 2024c). Ook bij deze vorm van jeugdcriminaliteit zijn de meeste verdachten *first offenders*: 90% van de betrapte uithalers is niet eerder opgepakt (NOS Nieuws, 2023a). Criminele organisaties lijken zich steeds meer te richten op de inzet van jongeren zonder strafblad.

Een andere zorgwekkende trend is een toename in plaatsing van explosieven bij woningen. Op 1 juni 2024 had de politie al 496 aanslagen en pogingen daartoe geregistreerd, waarvan een derde plaatsvond in de gemeenten Amsterdam en Rotterdam (NOS Nieuws, 2024b). Ook bij deze vorm van criminaliteit wordt veelvuldig gebruikgemaakt van jonge daders (NOS Nieuws, 2023b). In 2024 waren in april al 42 minderjarigen aangehouden in verband met het plaatsen van bommen, waarvan de jongsten niet ouder dan 11 jaar oud waren (NOS Nieuws, 2024a). Jongeren worden voor dit soort klussen niet alleen op straat benaderd, maar ook via sociale media zoals Snapchat (NOS Nieuws, 2024a). Er zijn verschillende redenen voor jongeren om in te gaan op dit soort oproepen, bijvoorbeeld omdat ze hun status willen verhogen, omdat ze snel geld willen verdienen, of door dreiging en afpersing ('NOS Nieuws, 2024a).

Jongeren die betrokken raken bij criminele activiteiten lopen niet alleen risico op strafrechtelijke vervolging, maar ook op negatieve gevolgen voor hun persoonlijke ontwikkeling en toekomstperspectieven. Deelname aan criminele activiteiten kan daarnaast gevaarlijk zijn, zowel voor de jongere zelf als voor diens directe omgeving.

1 "Een verdachte van een misdrijf die voor het eerst voor het plegen van een misdrijf is geregistreerd in het registratiesysteem Basis Voorziening Handhaving (BVH) van de politie of tegen wie voor het eerst een proces-verbaal voor het plegen van een misdrijf is opgemaakt. Zodra een *first offender* in 1 verslagjaar verdacht wordt van meer dan 1 misdrijf telt hij/zij in deze tabel niet meer als *first offender* in dat jaar, maar als meer- of veelpleger." (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2024)

De afgelopen jaren is er meer politieke en bestuurlijke aandacht voor jeugdcriminaliteit, mede door bezorgdheid over minderjarigen die betrokken zijn bij druggerelateerde misdrijven (Driessen & Koerntjes, 2023; Hanrath et al., 2023; Yeşilgöz-Zegerius & Weerwind, 2023). Er is veel geld vrijgemaakt om jeugdcriminaliteit terug te dringen. Naast repressieve maatregelen wordt er flink geïnvesteerd in de ontwikkeling en implementatie van diverse preventieve interventies. Deze interventies moeten eraan bijdragen dat minder jongeren in de criminaliteit terechtkomen en daar verder in afglijden.

Veel interventies richten zich op bewustwording en voorlichting over risico's van crimineel gedrag. De gedachte hierbij is dat jongeren verstandigere keuzes maken zodra zij zich bewust zijn van de gevaren van hun gedrag. Er is inmiddels een flink aanbod aan voorlichtingsmaterialen, games, escaperooms en campagnes ontwikkeld om jongeren uit de criminaliteit te houden. De meeste van deze interventies zijn echter nooit op effectiviteit getoetst en komen niet voor in de databank met wetenschappelijk onderbouwde jeugdinterventies (Dequeker, 2024; Dequeker & Keukenkamp, 2024). Uit ander onderzoek blijkt bovendien dat vaak gekozen mechanismen – voorlichting en afschrikken – meestal niet leiden tot het gewenste resultaat (Kruisbergen & De Jonge, 2023).

Op 23 mei 2024 vond de première van de film 'Zwijgrecht' plaats. Deze film, over de gevaren van drugsriminaliteit, is een productie van de gemeenten Rotterdam en Amsterdam. De film is ontwikkeld door kwetsbare jongeren in samenwerking met een professionele filmmaatschappij. Alle onderdelen van de film, waaronder de filmmuziek en het script, zijn samen met deze jongeren gemaakt. Het is de bedoeling dat dit project een preventieve werking heeft op de jongeren die aan de ontwikkeling van de film hebben bijgedragen. Daarnaast willen de betrokken gemeentes de film gebruiken voor andere preventieve activiteiten. Er is veel belangstelling voor de film, maar het vertonen ervan aan de einddoelgroep is niet zonder risico. Uit onderzoek weten we dat preventief bedoelde activiteiten niet altijd effectief zijn en in de praktijk zelfs schadelijk kunnen zijn voor bepaalde groepen (Christiano & Neimand, 2017; Kruisbergen & De Jonge, 2023; Petrosino et al., 2000). Dit risico is ook aanwezig voor de film 'Zwijgrecht', aangezien duidelijk in beeld wordt gebracht hoe criminelen te werk gaan. Dit kan onbedoeld ongewenste informatie geven of interesse wekken bij jongeren die anders mogelijk niet met drugsriminaliteit in aanraking zouden komen.

De gemeenten Rotterdam en Amsterdam zijn zich bewust van bovengenoemde risico's. Om deze risico's te minimaliseren heeft de gemeente Rotterdam contact gezocht met het Trimbos-instituut om samen te verkennen welke mogelijkheden de film biedt voor preventie. Het uiteindelijke doel is de ontwikkeling van een wetenschappelijk onderbouwde jeugdinterventie rond de film 'Zwijgrecht'. In dit adviesrapport beschrijven wij welke aangrijpingspunten de wetenschappelijke literatuur biedt voor toepassing van de film 'Zwijgrecht' om jeugdcriminaliteit te verminderen.

Voordat we ingaan op de mechanismen die waarschijnlijk effectief zijn in het voorkomen dat jongeren het criminele pad op gaan, is het noodzakelijk stil te staan bij de factoren die crimineel gedrag bevorderen. Als we begrijpen hoe crimineel gedrag ontstaat en zich verder ontwikkelt, kunnen we dit proces beter beïnvloeden. Daarnaast is het belangrijk aandacht te schenken aan factoren die het risico op crimineel gedrag verminderen. Kennis van beschermende factoren helpt bij het ontwikkelen van interventies om deze te versterken. In hoofdstuk 1 geven wij

een overzicht van wetenschappelijke kennis over risicofactoren en beschermende factoren bij de ontwikkeling van jeugdcriminaliteit.

In hoofdstuk 2 beschrijven we aan welke voorwaarden een interventie moet voldoen om effectief te kunnen zijn. Vervolgens lichten we preventiestrategieën² toe die regelmatig worden toegepast in interventies die gericht zijn op het voorkomen van jeugdcriminaliteit. We leggen uit wat het veronderstelde mechanisme achter deze strategieën is en vatten samen wat er bekend is over de werking van dit mechanisme in preventieve interventies.

In hoofdstuk 3 passen we deze kennis toe op de film 'Zwijgrecht'. We reflecteren op welke wijze de film ingezet kan worden bij verschillende doelgroepen. Hierbij bespreken we onder welke voorwaarden de film een preventieve werking kan hebben en welke onderdelen van de film een risico kunnen vormen door averechtse gevolgen. Ook geven we enkele concrete suggesties om (onderdelen uit) de film 'Zwijgrecht' in te zetten in interventies ter preventie van jeugdcriminaliteit.

2 Bepaalde preventiestrategieën worden voornamelijk toegepast in strafrechtelijke interventies vanuit handhaving of inspectiediensten, zoals het vergroten van handhavingszichtbaarheid, het creëren van barrières, of het opleggen van sancties. Een strafrechtelijke benadering voor preventie van jeugdcriminaliteit toont weinig synergie met toepassing van (onderdelen van) de film 'Zwijgrecht.' Daarom zijn deze preventiestrategieën in dit rapport buiten beschouwing gelaten en richt dit rapport zich op andere manieren van gedragsbeïnvloeding. Voor een overzicht van strafrechtelijke preventiestrategieën verwijzen wij naar het onderzoeksrapport van Pardal et al. (2023). Voor meer informatie over de werkzaamheid en effectiviteit van deze strategieën verwijzen wij naar de publicatiepagina van het interdepartementale samenwerkingsprogramma 'Handhaving en Gedrag' via <https://www.handhavingengedrag.nl/onderzoeken/>.

1 Risico- en beschermende factoren

Het begrijpen van de factoren die bijdragen aan crimineel gedrag bij jongeren is essentieel voor het ontwikkelen van effectieve preventiestrategieën. Crimineel gedrag kent niet één enkele oorzaak, maar is het resultaat van een complex samenspel van risicofactoren op verschillende niveaus. Aan de andere kant zijn er beschermende factoren die jongeren weerbaarder maken tegen de verleiding van criminaliteit. In dit hoofdstuk bespreken we zowel de risicofactoren als de beschermende factoren die een rol spelen in de ontwikkeling van jeugdcriminaliteit.

1.1 Risicofactoren

Uit onderzoek blijkt dat er verschillende factoren zijn die de kans op crimineel gedrag vergroten. Deze factoren kunnen zowel te maken hebben met de jongere zelf (persoonlijke risicofactoren) als met de omgeving en omstandigheden waarin de jongere opgroeit.

1.1.1 Persoonlijke risicofactoren

Er zijn verschillende gedragingen die de kans op toekomstige criminele activiteiten voorspellen. Eerder vertoond crimineel gedrag, agressief gedrag, middelengebruik, gokken en seksueel gedrag vergroten allemaal de kans op deelname aan criminele activiteiten (De Boer et al., 2022; Servaas et al., 2021).

Hoewel crimineel gedrag het sterkst samenhangt met de aanwezigheid van ander risicovol gedrag, is er ook wetenschappelijk bewijs voor een relatie tussen crimineel gedrag en andere persoonlijke factoren, zoals de aanwezigheid van bepaalde persoonlijkheidstrekken en de aan- of juist afwezigheid van bepaalde vaardigheden. Zo is een hoge bereidheid tot het nemen van risico's en een hoge mate van impulsiviteit voorspellend voor antisociaal, agressief en crimineel gedrag (Farrington, 2019). Daarnaast wordt de kans deze gedragingen vergroot door problemen met zelfcontrole. Dit mechanisme verklaart mogelijk de relatie tussen emotionele en cognitieve problematiek en antisociaal, agressief en crimineel gedrag (Dembo et al., 2013; Pechorro et al., 2021a; Pechorro et al., 2021b; Ratnam et al., 2021). Naast onderzoek naar eigenschappen die de kans op crimineel gedrag vergroten, is ook onderzocht welke eigenschappen jongeren interessant maken voor criminele organisaties. Dit gaat bijvoorbeeld over specifieke vaardigheden die van pas komen bij cybercrime, maar ook om meer algemene eigenschappen zoals loyaliteit, discretie en het vermijden van politieaandacht (De Boer et al., 2022; Servaas et al., 2021). Onderzoek laat bovendien zien dat de aanwezigheid van bepaalde opvattingen de kans op crimineel gedrag vergroot, zoals een positief beeld van de criminele levensstijl en de criminele identiteit en normalisering van drugsgebruik en geweld (Calderoni et al., 2020; De Boer et al., 2022; Adamse et al., 2023; De Waard, 2023). Daarnaast is er een verhoogd risico op crimineel gedrag gevonden bij jongeren die moeite hebben met autoriteit en bij jongeren die weinig vertrouwen hebben in de toekomst (De Boer et al., 2022; Servaas et al., 2021).

Jongeren die problemen hebben op school, met financiën of met drugsgebruik voelen zich eerder aangetrokken tot criminaliteit (Calderoni et al., 2020). Voor werkende jongvolwassenen verhoogt een laag of fluctuerend inkomen de kans om betrokken te raken bij criminaliteit (Swart et al., 2022). Andere risicofactoren zijn dak- en thuisloosheid, gebrek aan structuur en wapenbezit (Adamse et al., 2023; De Waard, 2023). Tot slot is er een aantal demografische factoren dat in verband gebracht wordt met criminaliteit, zoals 'man-zijn' en behoren tot een etnische minderheid (De Boer et al., 2022; Servaas et al., 2021). Bij deze demografische factoren is echter geen sprake van een oorzakelijk verband, maar van een opeenstapeling van risicofactoren die dit verband verklaren.

1.1.2 Omgevingsfactoren

De omgeving waarin jongeren opgroeien heeft veel invloed op de keuzes die jongeren maken. Een van de belangrijkste voorspellers voor de ontwikkeling van crimineel gedrag is de aanwezigheid van familieleden die crimineel gedrag vertonen of lid zijn van een criminele organisatie (De Boer et al., 2022; Farrington et al., 2016; Servaas et al., 2021; Van de Rakt et al., 2012). Andere problemen in het gezin, zoals huiselijk geweld, stress en onenigheid, middelengebruik of psychiatrische problematiek, vergroten eveneens het risico op crimineel gedrag (Servaas et al., 2021). Ook het opgroeien in een niet-traditionele familiestructuur, zoals met gescheiden ouders of in een eenoudergezin, kan dit risico verhogen. Onderzoek toont bovendien aan dat een autoritaire of verwaarlozende opvoedstijl, weinig ouderlijk toezicht, en een slechte relatie tussen ouder en kind de kans op jeugdcriminaliteit vergroten (Aazami et al., 2023; Farrington, 2019; Servaas et al., 2021).

Naast het gezin speelt ook de bredere sociale context een belangrijke rol. Als een jongere vrienden en kennissen heeft die crimineel gedrag vertonen of lid zijn van een criminele organisatie verhoogt dit het risico op crimineel gedrag. Ditzelfde geldt voor de aanwezigheid van andere negatieve rolmodellen en antisociale leeftijdsgenoten (De Boer et al., 2022; Farrington et al., 2016; Servaas et al., 2021). Daarnaast verhoogt blootstelling aan georganiseerde misdaad in de omgeving het risico op criminaliteit. Hoe dichterbij iemand bij een gebied woont waar criminele groepen actief zijn of hoe meer iemand met criminaliteit in aanraking komt, hoe groter het risico. Ook het wonen in een wijk met veel armoede, verstoorde orde en weinig sociale controle vergroot het risico op crimineel gedrag (De Boer et al., 2022; Servaas et al., 2021; Tollenaar et al., 2022).

1.2 Beschermende factoren

Alle bovengenoemde risicofactoren kunnen in omgekeerde richting als beschermende factoren fungeren. Daarnaast worden in de literatuur verschillende factoren beschreven die de impact van risicofactoren kunnen verkleinen.

1.2.1 Persoonlijke beschermende factoren

Het vermogen tot zelfreflectie en zelfbeheersing, emotionele stabiliteit, het hebben van ambities, moreel inzicht en een hoog intelligentieniveau zijn beschermende factoren die de kans op crimineel gedrag verkleinen (Farrington et al., 2016; Servaas et al., 2021). Ditzelfde geldt voor betrokkenheid op school, het behalen van goede schoolresultaten, het hebben van een stabiele en kwalitatief goede baan en het aanhangen van een geloof (Aazami et al., 2023; De Boer et al., 2022).

1.2.2 Omgevingsfactoren

Ouders hebben veel invloed op de ontwikkeling van hun kind en kunnen op verschillende manieren de kans op crimineel gedrag verminderen. Beschermende factoren in de opvoeding zijn onder andere de aanwezigheid van steun, autoritatieve controle en een goede relatie tussen ouder en kind (Aazami et al., 2023; Farrington et al., 2016; Servaas et al., 2021; Piko en Kovacs, 2010). Het is belangrijk dat ouders betrokken zijn en weten waar hun kind mee bezig is. Als ouders niet langer bij elkaar zijn, dan helpt co-ouderschap om het risico op crimineel gedrag te verminderen.

Naast de ouders kunnen ook andere volwassenen een positieve uitwerking hebben op de ontwikkeling van een jongere. De aanwezigheid van een ondersteunende en betekenisvolle relatie met een steunfiguur kan beschermend werken als deze persoon als rolmodel gezien kan worden en de jongere inspireert om geen criminele activiteiten te ondernemen (De Boer et al., 2022; Servaas et al., 2021). Erkenning van talenten en positieve ervaringen spelen hierin ook een belangrijke rol. Daarnaast is het wonen in een veilige, ondersteunende en schone buurt een beschermende factor. Dit geldt ook voor het naar school gaan met een veilige en ondersteunende leeromgeving (Lanfear et al., 2020).

2 Strategieën voor criminaliteitspreventie

In de afgelopen decennia zijn er diverse interventies ontwikkeld om jeugdcriminaliteit te bestrijden, waarbij verschillende preventiestrategieën worden toegepast. In dit hoofdstuk gaan we nader in op de algemene voorwaarden voor de effectiviteit van deze interventies. Daarnaast bespreken we de meest toegepaste preventiestrategieën voor het verminderen van jeugdcriminaliteit, hun werking en de specifieke voorwaarden die bijdragen aan hun succes.

2.1 Algemene voorwaarden voor effectiviteit van interventies

De effectiviteit van gedragsinterventies hangt af van verschillende aspecten. Bij de ontwikkeling van een interventie moet met al deze aspecten rekening worden gehouden.

2.1.1 Doelgroep

De effectiviteit van een interventie wordt in de eerste plaats beïnvloed door de doelgroep waarop de interventie zich richt. De ontwikkeling van een effectieve interventie begint met het begrijpen van de doelgroep. Deze doelgroep kan variëren in leeftijd, geslacht, etniciteit, opleidingsniveau of woonomgeving. De effectiviteit van een interventie kan verschillen op basis van deze kenmerken. Het is daarom belangrijk om zowel de vorm als de inhoud van de interventie daarop af te stemmen. Dit kan bijvoorbeeld door middel van het samen creëren (co-creatie) met jongeren uit de einddoelgroep. Co-creatie zorgt niet alleen voor een meer passende interventie, maar kan ook een preventief effect hebben op de jongeren die de interventie helpen ontwikkelen. Dit proces biedt deze jongeren een creatieve uitlaatklep en vergroot hun betrokkenheid en eigenaarschap ten opzichte van het eindproduct. Hierdoor wordt het doel van de interventie sneller geïnternaliseerd (Axford et al., 2023; Creaney et al., 2023).

Hendriks en Stams (2024) hebben in opdracht van het Ministerie van Justitie en Veiligheid een landelijk kwaliteitskader ontwikkeld voor preventieve interventies om jeugdcriminaliteit tegen te gaan. In hun rapportage maken zij gebruik van de indeling van het Nederlands Jeugd Instituut op basis van het risicoprofiel van de doelgroep waarop de interventie zich richt. Deze indeling omvat de volgende vier typen interventies:

1. *Universele preventie*: gericht op alle jongeren, ongeacht eventueel risicoprofiel.
2. *Selectieve preventie*: gericht op groepen jongeren die een verhoogd risico hebben op crimineel gedrag.
3. *Geïndiceerde preventie*: gericht op individuele jongeren die een verhoogd risico hebben op crimineel gedrag.
4. *Curatief*: Gericht op individuen die al crimineel gedrag hebben vertoond.

Elk risicoprofiel vraagt om zijn eigen aanpak wat betreft de interventie. Wanneer dezelfde interventie wordt aangeboden aan jongeren met een ander risicoprofiel kan de effectiviteit verschillen.

Verschillende onderzoeken laten zien dat interventies gericht op criminaliteitspreventie het meest effectief zijn wanneer ze al op jonge leeftijd worden ingezet (Basto-Pereira & Farrington, 2020; Farrington, 2019). Universele, selectieve en geïndiceerde preventieve interventies hebben de grootste kans van slagen als ze vóór de leeftijd van 12 jaar worden toegepast. Curatieve interventies hebben daarentegen een verhoogd risico op averechtse effecten als ze vóór de leeftijd van 12 jaar worden ingezet (Hanrath et al., 2023).

2.1.2 Context

Interventies voor preventie van jeugdcriminaliteit kunnen worden ingezet binnen verschillende contexten, zoals bij de familie, op school, in de buurt of bij het individu. Onderzoek toont aan dat elk van deze benaderingen effectief kan zijn (Farrington et al., 2017). De kans op succes wordt echter aanzienlijk vergroot door een integrale aanpak, waarbij een combinatie van interventies wordt toegepast die verschillende contexten bestrijken (Aazami et al., 2023; Beelmann & Lösel, 2020; Hanrath et al., 2023; Snippe et al., 2021).

De effectiviteit van interventies wordt bovendien beïnvloed door de wijze waarop de interventie wordt geïmplementeerd. Belangrijke afwegingen zijn bijvoorbeeld wie de interventie gaat uitvoeren, waar en wanneer de interventie wordt uitgevoerd, wat de duur van de interventie is en wat praktisch gezien haalbaar is met betrekking tot middelen en draagvlak (Bartholomew et al., 2016). Op het moment dat een interventie moeilijk te implementeren is, dan is de kans van slagen minimaal. Het is daarom belangrijk om al in het ontwerpproces van de interventie rekening te houden met de uiteindelijke implementatie. Dit betekent ook dat een effectieve interventie die voor een bepaalde context is ontwikkeld niet zondermeer overdraagbaar is naar een andere context. De kans op succes neemt toe wanneer samen met beoogde uitvoerders en einddoelgroep wordt beoordeeld welke onderdelen van de interventie moeten worden aangepast aan de nieuwe situatie.

2.1.3 Acceptatie

Een andere belangrijke belemmerende factor voor de effectiviteit van interventies is weerstand bij de doelgroep. Tijdens een gedragsveranderingstraject stuit men vaak op weerstand, vooral wanneer de doelgroep het gevoel heeft dat anderen hen proberen te beïnvloeden. De effectiviteit van een interventie neemt toe naarmate het beter lukt om deze weerstand te doorbreken. Knowles en Riner (2007) onderscheiden drie vormen van weerstand tegen beïnvloeding: affectieve, cognitieve en gedragsmatige weerstand. Elk van deze vormen van weerstand vraagt om een eigen benadering.

Affectieve weerstand uit zich vaak in recalcitrant, boos of passief-agressief gedrag. Deze vorm van weerstand ontstaat wanneer de deelnemer het gevoel heeft om vrijheid te verliezen. Affectieve weerstand is meestal gericht tegen de personen die de interventie uitvoeren of uitzetten. Deze weerstand kan worden verminderd of voorkomen door de doelgroep een gevoel van autonomie te geven bij verandering van hun gedrag. Dit kan worden bereikt door keuzevrijheid te benadrukken en meerdere keuzeopties aan te bieden. Daarnaast kan het opbouwen van een positieve, gelijkwaardige relatie deze weerstand verminderen. Het is hiervoor belangrijk samen te werken als partners met een gemeenschappelijk doel. Ook het activeren van een positieve identiteit kan deze vorm van weerstand wegnemen.

Cognitieve weerstand verwijst naar de neiging om je te verzetten tegen nieuwe informatie die strijdig is met de eigen opvattingen of overtuigingen. Deze vorm van weerstand kan bijvoorbeeld ontstaan uit angst voor de mogelijke uitkomsten van de gedragsverandering. Cognitieve weerstand kenmerkt zich door een kritische en sceptische houding, gepaard met uiting van twijfel en onzekerheid. Het lukt meestal niet om deze weerstand te doorbreken met behulp van argumenten. Vaak werkt het beter om in te spelen op de onderliggende emoties. Daarnaast kan het gebruik van symboliek, metaforen of verhalen helpen om deze weerstand te doorbreken. Een andere effectieve techniek is het benadrukken dat de gedragsverandering omkeerbaar is: het hoeft niet permanent te zijn als het niet bevalt. Voorbeelden van het gebruik van deze techniek zijn de Stoptober- en IkPas-campagne, waarbij wordt ingezet op een tijdelijke onderbreking van middelengebruik in plaats van op het definitief stoppen.

Gedragsmatige weerstand kenmerkt zich door passiviteit en gemakzucht. Dit ontstaat doordat mensen van nature energie willen besparen. Vooral bij emotionele of psychologische problemen, fysieke vermoeidheid of ziekte wordt gedrag aanpassen extra moeilijk omdat er weinig energie overblijft. Hierdoor vallen mensen vaak terug in vertrouwde gewoontes. Om dit te verminderen, moet de gewenste gedragsverandering zo min mogelijk energie kosten. Een effectieve techniek hiervoor is het opsplitsen van de verandering in kleine, haalbare stappen. Dit kan door een specifiek plan te maken voor wanneer en hoe het gedrag uitgevoerd zal worden, en door reminders te gebruiken op de juiste momenten. Daarnaast is het belangrijk om het zelfvertrouwen van de doelgroep te vergroten door in een veilige omgeving te oefenen met ondersteuning van begeleiders en leeftijdsgenoten.

2.2 Effectieve preventiestrategieën

Elke interventie bestaat uit één of meerdere preventiestrategieën. Dit zijn technieken die worden ingezet om uiteindelijk het gedrag van de doelgroep te beïnvloeden. Meestal wordt dit gedrag niet rechtstreeks veranderd, maar wordt de verandering in gang gezet door beïnvloeding van verschillende determinanten van gedrag, zoals opvattingen en overtuigingen, ervaren sociale normen, motivatie, zelfvertrouwen, vaardigheden en de aan- of afwezigheid van bepaalde omgevingsfactoren (Ajzen, 1991; Deci & Ryan, 1985; Michie et al., 2011).

2.2.1 Selectie van determinanten van gedrag

Er zijn vaak verschillende routes mogelijk om tot ander gedrag te komen. Dit komt doordat gedrag wordt beïnvloed door veel determinanten. Dit wil echter niet zeggen dat al deze routes evenveel kans hebben op succes. De relatie tussen de determinant van gedrag en het daadwerkelijke gedrag verschilt namelijk per determinant. Bovendien is de ene determinant makkelijker te beïnvloeden door middel van interventie dan de andere.

Albarracín et al. (2024) hebben onderzocht welke determinanten van gedrag het meest kansrijk zijn voor gedragsverandering door een interventie. Zij onderscheiden hierbij interventies die gericht zijn op het individu en interventies die gericht zijn op het aanpassen van de sociale en fysieke omgeving. Voor interventies gericht op het individu geldt dat het beïnvloeden van gewoontegedrag als meest kansrijk. Met interventies gericht op specifieke vaardigheden, emoties en attitudes kunnen kleine effecten worden bereikt, terwijl de effecten van interventies gericht

op kennis, algemene vaardigheden, opvattingen en attitudes verwaarloosbaar zijn. Voor omgevingsinterventies geldt dat de grootste effecten verwacht mogen worden van het beïnvloeden van toegankelijkheid of beschikbaarheid. Wanneer jongeren in hun omgeving niet langer worden blootgesteld aan crimineel gedrag, dan is de kans dat zij zelf in de verleiding komen aanzienlijk kleiner. Dit kan bijvoorbeeld ook door de tijd die een jongere op straat doorbrengt te verminderen of de toegang tot bepaalde online platforms te beperken. Andere kansrijke determinanten waarop een omgevingsinterventie zich kan richten is de beschikbare sociale steun, sociale normen en de aanwezigheid van financiële prikkels en geheugensteuntjes.

2.3 Veelgebruikte preventiestrategieën

In de deze paragraaf beschrijven we veelgebruikte preventiestrategieën. We lichten toe wat deze preventiestrategieën inhouden en vatten samen wat er in de literatuur bekend is over de werkzaamheid en de wijze waarop deze strategieën het beste kunnen worden ingezet ter preventie van jeugdcriminaliteit. Belangrijk om op te merken is dat de meest gebruikte strategieën niet per se ook de meest effectieve zijn.

2.3.1 Bewustmaken van risico's

Bewustmaking van risico's is een strategie die gericht is op het informeren van jongeren over de gevaren en consequenties van crimineel gedrag. Deze aanpak gaat ervan uit dat, door jongeren bewust te maken van de potentiële negatieve uitkomsten zoals strafrechtelijke vervolging, verminderde toekomstperspectieven en (persoonlijke) schade, zij beter geïnformeerde en verstandige keuzes zullen maken. Dit gebeurt vaak via voorlichtingscampagnes of educatieve programma's waarin de nadruk ligt op de reële gevaren en gevolgen van crimineel gedrag.

Hendriks & Stams (2024) concluderen dat voorlichtingsprogramma's die jongeren bewust moeten maken van de risico's van crimineel gedrag op het eerste gezicht sympathiek lijken, maar dat onderzoek laat zien dat dergelijke programma's meestal niet het gewenste resultaat bereiken en soms zelfs averechtse effecten hebben. Een bekend voorbeeld hiervan is het 'Scared Straight'-programma uit de Verenigde Staten, waarbij jongeren in gevangenissen worden geconfronteerd met volwassen veroordeelde delinquenten ('ervaringsdeskundigen'). Dit programma had als doel jongeren af te schrikken, maar uiteindelijk bleek dat jongeren die aan dit programma hadden deelgenomen juist vaker crimineel gedrag lieten zien dan jongeren die niet aan dit programma waren blootgesteld (Petrosino et al., 2013).

In een recente meta-analyse naar vergelijkbare programma's concluderen Van der Put en collega's (2021) ook dat dergelijke programma's geen effect hebben op crimineel gedrag. In deze studie werd wel een gewenst effect gevonden op de antisociale houding van de deelnemers. In bovengenoemde studies werd het effect van dergelijke programma's onderzocht bij jongeren die al eens in aanraking waren geweest met justitie en daardoor een verhoogd risico liepen om opnieuw de fout in te gaan. Bewustmaking van risico's is echter ook een strategie die regelmatig wordt ingezet als universele preventiestrategie. Kruisbergen en De Jonge (2023) waarschuwen voor de onbedoelde boodschap die er van een dergelijke aanpak kan uitgaan. Dit soort programma's kunnen onbedoeld de norm zetten dat crimineel gedrag normaal is en zelfs de verwachting van positieve uitkomsten (zoals snel geld verdienen) versterken. Het is daarom van groot belang om

altijd te toetsen welke boodschap jongeren daadwerkelijk meenemen uit een interventie. Dit is niet altijd dezelfde boodschap als de initiatiefnemers willen afgeven. Zorgvuldige afstemming met de einddoelgroep kan helpen om goed aan te sluiten bij het referentiekader van de jongeren.

Naast onderzoek naar de effecten van een dergelijke aanpak op de preventie van crimineel gedrag is er veel onderzoek gedaan naar de effectiviteit van afschrikwekkende communicatie op andere uitkomsten, zoals roken, alcohol- of drugsgebruik. Ook deze studies laten zien dat hier meestal geen sprake is van positieve effecten (Kok et al., 2018). Er zijn wel voorbeelden bekend waarbij bewustmaking van risico's leidt tot aanpassing van het gedrag, maar alleen bij personen die er vertrouwen in hebben dat zij daadwerkelijk in staat zijn (*self-efficacy*) om deze risico's te vermijden. Afschrikken kan dus alleen het gewenste resultaat hebben als er sprake is van een handelingsperspectief (Kok et al., 2018; Kruisbergen & De Jonge, 2023).

2.3.2 Beïnvloeden van sociale normen

Het beïnvloeden van de sociale norm is een strategie waarbij het beeld dat jongeren ergens van hebben wordt bijgesteld. Mensen leren niet alleen uit eigen ervaring, maar ook door anderen te observeren en te imiteren. Sociale normen zijn hierbij heel belangrijk. We observeren welk gedrag wel en niet vertoond en geaccepteerd wordt in een bepaalde sociale omgeving en passen ons gedrag daarop aan (Gross & Vostroknutov, 2022). Dit mechanisme zorgt ervoor dat jongeren die opgroeien in wijken met veel criminaliteit, crimineel gedrag als normaal kunnen beschouwen (Lanfear et al., 2020; Tollenaar et al., 2022). Naast de eigen observaties kunnen ook berichten in de media en beelden uit films en games bijdragen aan de ervaren sociale norm. Sibisi en Sibisi (2021) concluderen in hun review dat blootstelling aan geweld in films bijdraagt aan een verhoogde acceptatie van geweld, waardoor antisociaal gedrag versterkt kan worden.

Sociale normen kunnen worden onderverdeeld in injunctieve en descriptieve normen. Injunctieve normen gaan over de perceptie van wat anderen goed- of afkeuren. Descriptieve normen beschrijven wat mensen daadwerkelijk doen binnen een bepaalde groep of samenleving, ongeacht of dit gedrag wordt goedgekeurd of afgekeurd (Legros & Cislighi, 2019). Uit veel onderzoek blijkt dat het beïnvloeden van de perceptie van zowel injunctieve als descriptieve normen kan leiden tot gedragsverandering (Rhodes et al., 2020). Dit geldt voor een breed scala aan gedragingen, zoals pesten en conflictgedrag (Paluck et al., 2016), seksueel geweld (Mennicke et al., 2021) en regelovertradingen (De Graaf et al., 2011; Van Baaren et al., 2012). Sociale normen hebben een sterkere impact op jongeren en jongvolwassenen dan op volwassenen (Rhodes et al., 2020).

Voor optimale effectiviteit van normbeïnvloeding moeten enkele voorwaarden in acht worden genomen. Ten eerste moet de communicatie van sociale normen duidelijk maken dat een significant deel van de normgroep het gewenste gedrag vertoont of goedkeurt. Dit is cruciaal om averechtse effecten te voorkomen. Wanneer objectieve cijfers worden gepresenteerd over de uitvoering of goedkeuring van gedrag is het van belang dat een aanzienlijk hoog percentage wordt vermeld. Effecten kunnen uitblijven als minder dan 75% wordt gecommuniceerd, waarbij een percentage boven de 90% wenselijker is. Wat het communiceren van objectieve cijfers lastig maakt, is dat deze een correcte representatie moeten zijn van de waarheid. In veel gevallen zijn de objectieve hoeveelheden onduidelijk of is er sprake van een percentage lager dan 75% dat het gewenste gedrag uitvoert. In dit soort gevallen kan men ook kiezen voor het communiceren van subjectieve hoeveelheden. Bij toepassing hiervan blijft het belangrijk om aan te geven dat

de meerderheid het gedrag uitvoert of goedkeurt, maar heeft men mogelijkheid om gebruik te maken van termen als 'de meesten' of 'meer dan de helft' (De Graaf et al., 2011; Rhodes et al., 2020; Van Baaren et al., 2012).

Verder is het essentieel dat de doelgroep zich kan identificeren met de groep die de sociale norm vertegenwoordigt. Dit is vooral belangrijk bij het beïnvloeden van de perceptie van descriptieve normen. Daarnaast is het van belang dat de uitvoering of goedkeuring van het gedrag positief *geframed* wordt. Dit houdt in dat je benadrukt welk gedrag de normgroep *wel* uitvoert of goedkeurt, in plaats van welk gedrag de normgroep *niet* uitvoert of afkeurt. Met betrekking tot preventie van jeugdcriminaliteit houdt dit in dat de normgroep non-criminele activiteiten moet uitvoeren of goedkeuren, zoals studeren, sporten, met vrienden afspreken, of het melden van crimineel gedrag bij instanties. Tot slot kunnen de sterkste effecten van normbeïnvloeding worden bereikt wanneer de doelgroep hieraan wordt blootgesteld in de context waarin het gedrag moet veranderen. Voorbeelden hiervan zijn het communiceren van positieve normen door middel van posters, *public screens* of ander beeldmateriaal in wijk of buurt waar de jongeren actief zijn (De Graaf et al., 2011; Rhodes et al., 2020; Van Baaren et al., 2012).

2.3.3 Inzet van rolmodellen

De inzet van rolmodellen is een strategie om jongeren te laten leren van de ervaringen van anderen. Hiervoor kunnen zowel negatieve als positieve rolmodellen worden ingezet. Negatieve rolmodellen laten de nadelige gevolgen van crimineel gedrag zien, terwijl positieve rolmodellen juist ingaan op de voordelen van het maken van andere keuzes. Rolmodellen kunnen mensen zijn die zelf ooit in aanraking zijn gekomen met criminaliteit en daaruit zijn gekomen, of die juist ondanks moeilijke omstandigheden succes hebben weten te behalen zonder crimineel gedrag.

Onderzoek toont aan dat rolmodellen, zowel positief als negatief, een aanzienlijke invloed hebben op het gedrag van jongeren. Zoals in hoofdstuk 1 is beschreven lopen jongeren die in hun directe omgeving veel antisociaal en crimineel gedrag zien, veel meer risico om zelf crimineel gedrag te vertonen, terwijl de aanwezigheid van betrokken pro-sociale steunfiguren juist beschermend werkt (De Boer et al., 2022; Servaas et al., 2021). Uit onderzoek blijkt dat pro-sociaal gedrag van rolmodellen gewelddadig gedrag bij jongeren vermindert via de beïnvloeding van de houding van de jongeren. Er is dus sprake van een indirect effect. Antisociaal gedrag heeft naast deze indirecte effecten ook een direct effect op gewelddadig gedrag (Hurd et al., 2011; Walters, 2016).

Naast de reeds aanwezige rolmodellen in de directe omgeving (zoals ouders, andere familieleden, leerkrachten, andere volwassenen en vrienden), kunnen ook voor de jongere nog onbekende personen als rolmodel fungeren. Deze onbekende rolmodellen kunnen op verschillende manieren worden ingezet. Er zijn meerdere interventies beschikbaar waarbij gebruik wordt gemaakt van 'ervaringsdeskundigheid' om jongeren te waarschuwen voor de nadelige gevolgen van crimineel gedrag. In deze interventies wordt de inzet van negatieve rolmodellen gecombineerd met de strategie 'bewustmaking van risico's' (zie paragraaf 2.1). Voor deze aanpak is tot op heden weinig wetenschappelijk bewijs van gewenste effecten te vinden (Kruisbergen en De Jonge, 2023; Hendriks en Stams, 2024).

Onderzoek naar de inzet van rolmodellen in leefstijlcampagnes en gezondheidscommunicatie suggereert wel dat rolmodellen kunnen helpen bij het overbrengen van een boodschap, maar

alleen als het rolmodel overtuigend, authentiek en toegankelijk is voor de doelgroep (De Gee et al., 2015). Over het algemeen zijn positieve rolmodellen motiverender dan negatieve rolmodellen, maar bij meer risicomijdende personen kan een negatief rolmodel ook impact hebben (Lockwood et al., 2005). In het geval van criminaliteitspreventie is hierbij wel enige voorzichtigheid geboden. Bij jongeren met een verhoogd risico op criminaliteit is vaker sprake van een positieve(re) houding ten opzichte van een criminele levensstijl, waardoor de bijkomende negatieve gevolgen anders kunnen worden gelabeld (zie hoofdstuk 1). Dit kan ervoor zorgen dat de boodschap minder goed aansluit of anders binnenkomt dan beoogd is (Kruisbergen en De Jonge, 2023).

Rolmodellen kunnen ook worden ingezet om jongeren voor langere tijd te ondersteunen en begeleiden. Er zijn verschillende mentorprogramma's beschikbaar waarbij een kwetsbare jongere voor langere tijd wordt gekoppeld aan een volwassen rolmodel. De effectiviteit van deze aanpak is in verschillende studies aangetoond (Abrams et al., 2014; Dubois, 2022; Jolliffe & Farrington, 2008; Raposa et al., 2019; Tolan et al., 2014). Onderzoek toont aan dat de effectiviteit van deze mentorprogramma's afhankelijk is van verschillende factoren. Het rolmodel moet voor langere tijd beschikbaar zijn voor de jongere, er moet sprake zijn van wederzijds vertrouwen en de jongere moet zich gewaardeerd en begrepen voelen. Het rolmodel moet emotionele steun bieden en als belangenbehartiger kunnen optreden.

Het is hierbij belangrijk dat er sprake is van een goede match, waarbij het rolmodel aansluit op de leefwereld en doelen van de jongere (Christensen et al., 2020; Van Dam et al., 2018; Lockwood et al., 2002; Lockwood et al., 2004; Lockwood et al., 2005; Raposa et al., 2019; Tolan et al., 2014). Uit onderzoek blijkt dat jongeren zich beter kunnen identificeren met rolmodellen van hetzelfde geslacht en dezelfde culturele achtergrond (Hurd et al., 2011). De keuze voor het juiste rolmodel is dus heel belangrijk. De kans dat een jongere openstaat voor de ervaringen van een rolmodel neemt toe naarmate de jongere zich kan identificeren met dit rolmodel.

2.3.4 Vaardigheidstraining

Vaardigheidstraining wordt ingezet om sociale, emotionele en cognitieve vaardigheden en gedragsvaardigheden bij jongeren te ontwikkelen. Deze programma's kunnen variëren van conflictbeheersing en probleemoplossing tot zelfbeheersing en empathie. Door jongeren uit te rusten met de vaardigheden die nodig zijn om uitdagingen op een constructieve manier aan te gaan, wordt de kans verkleind dat zij criminele gedragingen vertonen (Farrington et al., 2022).

Hoewel sommige preventiestrategieën vooral effectief zijn wanneer deze al vanaf jonge leeftijd worden toegepast, kunnen vaardigheidstrainingen ook resultaten opleveren op latere leeftijd. Vaardigheidstrainingen tonen doorgaans alleen effect op de korte termijn. Voor het borgen van impact op lange termijn is het noodzakelijk dat de deelnemers de geleerde vaardigheden daadwerkelijk integreren in hun dagelijkse leven. Het is eveneens belangrijk dat er gereflecteerd wordt op de toepassing van deze vaardigheden. Een training met meerdere sessies is daarom effectiever dan een enkele trainingssessie (Beelmann & Lösel, 2020).

Daarnaast moet een training gebaseerd zijn op wetenschappelijk onderbouwde therapie- en trainingsmethoden, zoals cognitieve gedragstherapie of zelfcontroletraining (Farrington et al., 2022; Ratnam et al., 2021). Ook is een multimodale benadering essentieel, waarbij jongeren zowel emotionele als cognitieve vaardigheden ontwikkelen en leren toepassen in diverse contexten. Dit

omvat situaties thuis, op school en in de buurt, zowel wanneer jongeren alleen zijn als wanneer zij in contact zijn met familie, klasgenoten, vrienden of anderen (Aazami et al., 2023).

2.3.5 Opvoedondersteuning

Strategieën om jeugdcriminaliteit terug te dringen hoeven zich niet altijd op de jongeren zelf te richten. Zoals in hoofdstuk 1 is beschreven wordt het risico op jeugdcriminaliteit ook beïnvloed door verschillende factoren in de omgeving van de jongere. Het gezin waarin de jongere opgroeit speelt daarin een belangrijke rol. Er is een breed scala aan interventies beschikbaar die ouders en verzorgers helpen bij hun rol als opvoeder. Deze interventies hebben als doel de opvoedvaardigheden van de ouders te verbeteren, de relatie tussen ouder en kind te versterken en een veilige en stimulerende thuisomgeving te bevorderen. Al deze interventies zijn erop gericht om risicofactoren te verminderen en beschermende factoren te versterken.

Er zijn verschillende studies die aantonen dat opvoedondersteuning positieve effecten kan hebben op jeugdcriminaliteit (Beelman et al., 2023; Farrington et al., 2022; Merhi et al., 2024; Tehrani et al., 2023). Een voorwaarde voor effectiviteit is wel dat opvoedinterventies al op jonge leeftijd worden ingezet. Hendriks en Stams (2024) concluderen in het kwaliteitskader dat opvoed- en gezinsinterventies bij voorkeur zo vroeg mogelijk worden ingezet. In de adolescentie neemt de impact van dergelijke interventies sterk af. Opvoedinterventies die zich direct richten op het corrigeren van probleemgedrag van het kind worden het meest effectief bevonden.

2.3.6 Toeleiding naar school en werk

Zoals beschreven in hoofdstuk 1 kunnen strategieën die gericht zijn op het verminderen van risicofactoren en het versterken van beschermende factoren in de omgeving zich ook richten op de school- of werksituatie. Het stimuleren van de betrokkenheid op school en het ondersteunen bij het behalen van goede schoolresultaten kunnen bijdragen aan een verminderde kans op betrokkenheid bij criminele activiteiten. Het bevorderen van arbeidsparticipatie vanaf de wettelijke leeftijd biedt jongvolwassenen een stabiele inkomstenbron, wat de kans op crimineel gedrag vanuit financiële nood verkleint. Bovendien bevordert arbeidsparticipatie ook hun vaardigheden en cognitieve ontwikkeling, wat verder bijdraagt aan risicoreductie. Tot slot kunnen onderwijsdeelname en arbeidsparticipatie sociale interactie met andere niet-criminele jongeren faciliteren, wat een gezonde identiteitsvorming bevordert (De Boer et al., 2022; Servaas et al., 2021).

Hendriks en Stams (2024) hebben in hun verkenning weinig bewijs gevonden voor de effectiviteit van interventies die uitsluitend gericht zijn op een succesvolle schoolcarrière of werktoeleiding. Zij vonden wel aanwijzingen voor positieve uitkomsten als deze preventiestrategie onderdeel uitmaakt van een bredere aanpak, gericht op het verminderen van meerdere risicofactoren. Het is hierbij belangrijk om potentiële averechtse effecten te voorkomen door aandacht te schenken aan potentiële rekrutering voor georganiseerde criminaliteit in de school- en werkomgeving (Kuin et al., 2022).

2.3.7 Alternatieve activiteiten

Het aanbieden van alternatieve activiteiten en het bevorderen van betrokkenheid bij positieve, niet-criminele activiteiten is een strategie die gericht is op het bieden van gezonde en constructieve tijdsbesteding voor jongeren. Dit kan sport, kunst, muziek, vrijwilligerswerk of andere gemeenschapsactiviteiten zijn. Het doel is jongeren zinvolle manieren te bieden om hun energie

en talenten te benutten, waardoor de aantrekkingskracht van criminele activiteiten vermindert. De ontwikkeling van de film 'Zwijgrecht' zou ook onder deze strategie gerekend kunnen worden.

Hoewel er geen studies zijn gevonden die de effectiviteit van alternatieve activiteiten voor de preventie van jeugdcriminaliteit direct hebben aangetoond, wijzen verschillende onderzoeken erop dat een dergelijke aanpak gunstig kan zijn (Creaney et al., 2023; De Boer et al., 2022; Servaas et al., 2021). Hierbij moet echter rekening worden gehouden met mogelijke averechts effecten wanneer jongeren met een hoog risicoprofiel bij elkaar worden gebracht zonder adequate begeleiding of hoge mate van sociale controle. Dit kan namelijk leiden tot negatieve sociale beïnvloeding, waarbij jongeren elkaar aanzetten tot crimineel gedrag. Daarnaast kan het een potentiële *hotspot* worden voor rekrutering voor georganiseerde criminaliteit (Servaas et al., 2021). Tijdens het productieproces van de film 'Zwijgrecht' is hiervoor veel aandacht geweest. Dit heeft ertoe geleid dat bijna alle deelnemende jongeren een positieve ontwikkeling hebben doorgemaakt.

3 Conclusies en aanbevelingen

Nu de voorwaarden en mechanismen van effectieve preventiestrategieën zijn behandeld, zal in dit hoofdstuk geëvalueerd worden in hoeverre en op welke wijze de film 'Zwijgrecht' geschikt is als interventie om jeugdcriminaliteit te voorkomen of te verminderen. Hieronder zijn de toepassingsmogelijkheden en risico's voor het inzetten van de film uiteengezet voor verschillende doelgroepen en contexten op basis van de categorisatie voor interventies van het Nederlands Jeugdinstituut (Hendriks & Stams, 2024).

3.1 Zwijgrecht als universeel preventieve interventie

Wij raden af om (onderdelen van) de film 'Zwijgrecht' toe te passen als universele preventieve interventie. Hiervoor zijn verschillende redenen.

3.1.1 Risico op averechtse effecten bij jongeren zonder verhoogd risico

Wanneer de film (in zijn geheel of een selectie van fragmenten) getoond wordt als universele interventie, bijvoorbeeld als klassikale interventie op scholen, worden behalve jongeren met een verhoogd risico op crimineel gedrag ook veel jongeren bereikt die normaal gesproken niet met criminaliteit in aanraking zouden komen. Dit heeft als risico dat crimineel gedrag onbedoeld wordt genormaliseerd (Kruisbergen & De Jonge, 2023). In de film komen veel verschillende jongeren voor die crimineel of agressief gedrag vertonen of goedkeuren. Er zijn enkele momenten waarop jongeren aangeven geen crimineel gedrag te willen vertonen, maar dit wordt negatief ontvangen door crimineel betrokken leeftijdsgenoten of volwassenen. Deze scènes kunnen negatieve normbeïnvloeding veroorzaken. Daarnaast kunnen sommige criminele personages die een grote rol spelen in de film als negatieve rolmodellen fungeren, wat de interesse in criminele activiteiten juist verder kan stimuleren.

Jongeren die normaal weinig risico lopen op crimineel gedrag, kunnen door de film op ongewenste ideeën worden gebracht (Kruisbergen & De Jonge, 2023). Bepaalde fragmenten uit de film laten zien hoe crimineel gedrag financieel beloond kan worden, zoals dat je er dure kleding, accessoires, auto's en woningen mee kunt kopen, beveiligers in nachtclubs kunt omkopen en geld aan familieleden kunt geven. Deze fragmenten kunnen bij jongeren een positieve attitude ten opzichte van crimineel gedrag versterken. De film bevat daarnaast verschillende fragmenten waarin de nadelige gevolgen van verkeerde keuzes worden getoond, zoals het teleurstellen en in gevaar brengen van familie en de uiteindelijke moord op de hoofdrolspeler. Er is op dit moment echter weinig empirische evidentie waaruit blijkt dat dit daadwerkelijk leidt tot minder jeugdcriminaliteit (Hendriks en Stams, 2024).

3.1.2 Risico op averechtse effecten bij jongeren met verhoogd risico

Uit onderzoek blijkt bovendien dat het tonen van afschrikwekkende fragmenten, uitsluitend een preventief effect heeft als aan strikte voorwaarden is voldaan (Kok et al., 2018). Zonder een concreet handelingsperspectief is de kans op gedragsverandering minimaal en bestaat zelfs het

risico dat jongeren met een verhoogd risico op criminaliteit zich berusten in de toekomst die hen wordt voorgehouden (Petrosino et al., 2013).

De film bevat fragmenten die benadrukken dat het moeilijk of zelfs onmogelijk is om uit het criminele circuit te stappen. Er zijn bijvoorbeeld scènes waarin andere criminele spelers dreigen dierbaren of familieleden te vermoorden als de betrokken jongeren stoppen met hun criminele activiteiten of naar de politie gaan. Voor jongeren die al betrokken zijn bij criminele activiteiten kunnen deze scènes een averechts effect hebben, doordat het vertrouwen in het eigen vermogen om te kunnen stoppen met criminele activiteiten kleiner wordt.

De film biedt jongeren bovendien weinig handelingsperspectief voor beschermende activiteiten zoals studeren, werken, sporten of andere constructieve tijdsbestedingen zoals muziek of kunst. In één scène wordt handelingsperspectief geboden voor het inschakelen van politie en ambulance om iemands leven te redden, maar deze scène wordt gecombineerd met de uitvoering van een criminele activiteit, wat de preventieve boodschap kan ondermijnen.

Het noodzakelijke handelingsperspectief zou aan de (fragmenten uit) de film moeten worden toegevoegd door andere preventiestrategieën op te nemen in de interventie. Dit is ook wat de gemeenten Rotterdam en Amsterdam beogen. Doordat een universele interventie geen rekening houdt met het risicoprofiel van de deelnemende jongeren is het echter erg lastig om het juiste handelingsperspectief te bieden. Doordat de behoeften van de deelnemende jongeren (met en zonder verhoogd risico) ver uiteenlopen is het onmogelijk om op al deze behoeften aan te sluiten.

3.2 'Zwijgrecht' als selectieve of geïndiceerde preventieve interventie³

De film 'Zwijgrecht' is het meest geschikt om op te nemen in een selectieve of geïndiceerde preventieve interventie.

3.2.1 Preventief effect van het ontwikkelproces

De film 'Zwijgrecht' biedt een realistische weergave van het leven van jongeren die betrokken zijn bij criminele activiteiten rondom de Rotterdamse haven. Dit is bereikt door kwetsbare jongeren met een verhoogd risico op uitvoering van criminele activiteiten actief te betrekken bij het gehele productieproces. De ontwikkeling van de film 'Zwijgrecht' kan daarom worden opgevat als selectieve of geïndiceerde preventieve interventie. Het co-creatieproces heeft vermoedelijk een preventieve werking gehad voor de betrokken jongeren door het bieden van effectieve preventieve elementen als een creatieve uitlaatklep, het ontwikkelen van talent en vaardigheden en het bevorderen van gezonde identiteitsvorming (Axford et al., 2023; Creaney et al., 2023).

3 De werkzame preventieve elementen van de film 'Zwijgrecht' verschillen niet tussen jongeren met een verhoogd risico op crimineel gedrag, ongeacht of deze jongeren selectief geselecteerd worden op basis van groepskenmerken of geïndiceerd geselecteerd worden op basis van individuele kenmerken. Om deze reden worden beide soorten risicogroepen in deze paragraaf gezamenlijk besproken.

3.2.2 'Zwijgrecht' als instrument om jongeren bewust te maken van risico's

Hoewel de film 'Zwijgrecht' meer geschikt voor jongeren met een verhoogd risicoprofiel dan als universele interventie, zijn aan de vertoning van de film nog steeds bepaalde risico's verbonden. De te verwachten effectiviteit hangt daarom geheel af van de wijze waarop de film wordt ingezet. Als de film wordt getoond om jongeren bewust te maken van het risico dat zij lopen wanneer zij crimineel gedrag vertonen, dan zal dit vermoedelijk niet het gewenste effect hebben. Mede dankzij het co-creatieproces sluiten de presentatie en setting van de film nauw aan bij de leefwereld van jongeren met een verhoogd risico op uitvoering van criminele activiteiten. Dit brengt echter ook een verhoogd risico met zich mee voor potentiële negatieve effecten door normbeïnvloeding, zoals beschreven in hoofdstuk 3.1 (Kruisbergen & De Jonge, 2023; Petrosino et al., 2013), doordat de getoonde voorbeelden ook bepaalde verwachtingen en denkbeelden kunnen bevestigen.

In de wetenschappelijke literatuur is weinig bewijs te vinden voor de effectiviteit van de preventiestrategie 'bewustmaken van risico's' op het gedrag van jongeren. De meta-analyse van Van der Put en collega's (2021) biedt echter wel aanwijzingen dat het vertonen van vooraf geselecteerde fragmenten uit de film een positieve uitwerking zou kunnen hebben op de houding van jongeren met een verhoogd risicoprofiel. Dit betekent dat fragmenten uit de film, gecombineerd met andere preventiestrategieën, mogelijk wel een preventief effect kunnen hebben op crimineel gedrag. Hiervoor moet wel aan enkele voorwaarden worden voldaan:

- Er moet terughoudend worden omgegaan met het tonen van fragmenten met een potentieel negatief effect voor criminaliteitspreventie. Dit zijn de fragmenten die financiële voordelen van criminaliteit tonen; die direct het criminele of agressieve gedrag van jongeren tonen; die goedkeuring van jongeren tonen voor uitvoering van crimineel of agressief gedrag; die afkeuring van jongeren tonen voor het stoppen met criminele activiteiten en de fragmenten die tonen dat er wraak wordt genomen wanneer jongeren uit het criminele circuit proberen te stappen.
- Er moet een duidelijk handelingsperspectief gekoppeld worden aan de afschrikwekkende fragmenten die worden getoond (Kok et al., 2018; Kruisbergen & De Jonge, 2023). Dit handelingsperspectief moet eenvoudig toe te passen zijn en, als het nodig is, worden opgeknipt in kleinere stappen om gedragsmatige weerstand te voorkomen (Knowles & Riner, 2007).
- Bij blootstelling aan de interventie moet rekening gehouden worden met het verminderen van affectieve weerstand. Dit kan bijvoorbeeld door een identiteit te activeren die moeilijk te verenigen is met crimineel gedrag, zoals die van een liefdevol familielid of vriend, of een identiteit gericht op persoonlijke verbetering en ontwikkeling (Knowles & Riner, 2007).

3.2.3 Vaardigheidstraining

Een mogelijkheid voor toepassing van de film 'Zwijgrecht' binnen de besproken kaders is het integreren van fragmenten van de film in een **vaardigheidstraining**. Hierdoor kunnen jongeren met verhoogd risico specifiek getraind worden in correct handelen wanneer zij in aanraking komen met (de gevaren van) criminaliteit. Hierdoor wordt het noodzakelijke handelingsperspectief geboden bij de fragmenten uit de film.

Voor de effectiviteit van een dergelijke vaardigheidstraining moet aan de volgende voorwaarden te worden voldaan:

- De training moet gebaseerd zijn op wetenschappelijk onderbouwde therapie- en trainingsmethoden (Farrington et al., 2022; Ratnam et al., 2021);
- De training moet gericht zijn op het aanleren van vaardigheden in diverse situaties, zowel thuis, op school, in de buurt en zowel in solo- als groepscontexten (Aazami et al., 2023);
- De kans op succes is groter wanneer de training uit meerdere sessies bestaat, waarbij in opvolgende sessies wordt gereflecteerd op de toepassing van de aangeleerde vaardigheden (Beelmann & Lösel, 2020).

Voor het implementeren van dergelijke trainingen is het aan te raden om samenwerking te zoeken met het jongerenwerk of scholen met een grote populatie leerlingen met verhoogd risico op crimineel gedrag. Het is daarnaast raadzaam om deelname aan de training vrijwillig te maken of om meerdere keuzemogelijkheden aan te bieden waarbij jongeren kunnen kiezen tussen het volgen van meerdere trainingen of lessen met vergelijkbaar preventief effect. Dit verlaagt de kans op het optreden van affectieve weerstand (Knowles & Riner, 2007).

Voorbeelden van relevante fragmenten die geschikt zijn om de risico's van betrokkenheid bij criminaliteit te illustreren tijdens een training zijn:

- Het fragment waarin een bom de voordeur opblaast;
- Het fragment waarin een schietgevecht op straat plaatsvindt.

Na het vertonen van deze fragmenten is het belangrijk dat de jongeren leren hoe zij het beste kunnen handelen in situaties van dreigend gevaar.

Naast fragmenten die risico's van criminaliteit tonen, kunnen in een vaardigheidstraining ook fragmenten gebruikt worden waarin jongeren gerekruteerd worden voor georganiseerde criminaliteit, zoals:

- het fragment waarin jongeren voor de school worden gerekruteerd;
- het fragment waarin twee criminele jongeren een wervingsfilmpje opnemen en op social media plaatsen.

Deze fragmenten kunnen ondersteunend werken in een training waarin jongeren leren hoe zij zouden moeten handelen bij soortgelijke rekruteringspogingen.

3.2.4 Alternatieve activiteiten en positieve rolmodellen

De film 'Zwijgrecht' kan ook ingezet worden in een positief ontwikkelingstraject. De focus ligt in dit geval niet zozeer op de negatieve gevolgen van criminaliteit, maar op de ontwikkeling van talenten en positieve bekrachtiging. Door in te zetten op het versterken van beschermende factoren kan het risico op crimineel gedrag ook afnemen.

Door jongeren **alternatieve activiteiten** aan te reiken worden zij minder blootgesteld aan de verleidingen van de straat en krijgen zij de mogelijkheid om een positieve identiteit te ontwikkelen (Axford et al., 2023; Creaney et al., 2023). Hierbij kun je denken aan het op kleine schaal uitvoeren van een project vergelijkbaar met de ontwikkeling van de film 'Zwijgrecht'. Door onder begeleiding hun gedachten en ervaringen met (de gevaren van) criminaliteit uit te drukken in een voorstelling, in muziek, of een andere vorm van kunst, kan worden ingezet op talentontwikkeling. Het vertonen van de film zou in een dergelijke interventie kunnen worden ingezet als aanjager en inspiratiebron.

Voor een succesvolle implementatie van een dergelijke interventie is het belangrijk dat de gekozen activiteiten aansluiten op de interesses van de deelnemende jongeren. Daarnaast kan langdurige begeleiding vanuit een **positief rolmodel** een positieve uitwerking hebben (Abrams et al., 2014; Dubois, 2022; Jolliffe & Farrington, 2008; Raposa et al., 2019; Tolan et al., 2014). Een voorwaarde voor effectiviteit is een goede match tussen het rolmodel en de deelnemende jongeren, waardoor de jongeren zich gewaardeerd en begrepen voelen.

3.2.5 Omgevingsinterventie

De film 'Zwijgrecht' biedt ook mogelijkheden voor een interventie die zich richt op de directe omgeving van jongeren met een verhoogd risico op crimineel gedrag.

Voor ouders, docenten of preventiemedewerkers kan de film (in zijn geheel of een selectie van fragmenten) eveneens waardevol zijn. De film kan hen inzicht bieden in de wijze waarop jongeren in de criminaliteit terecht komen. Hierbij geldt opnieuw dat het belangrijk is om na afloop van het vertonen van de film een handelingsperspectief te bieden. Dit kan door middel van een op hen afgestemde **opvoedings-, signalerings-, gespreks- of begeleidingstraining**.

In een dergelijke training kunnen zij vaardigheden aangeleerd krijgen om te voorkomen dat jongeren (verder) betrokken raken bij criminele activiteiten. De fragmenten moeten hierbij voldoen aan dezelfde voorwaarden als die voor vaardigheidstrainingen voor jongeren, maar er hoeft minder rekening te worden gehouden met potentiële negatieve effecten ten gevolge van normbeïnvloeding of negatieve rolmodellen. Hierdoor zijn ook fragmenten geschikt die de financiële voordelen van criminaliteit tonen of die directe uitvoering van agressief of crimineel van jongeren tonen. Voorbeelden van geschikte fragmenten zijn:

- het fragment waarin de hoofdrolspeler veel contant geld tevoorschijn haalt en een gedeelte hiervan aan zijn moeder geeft;
- het fragment waarin de moeder erachter komt dat haar zoon (de hoofdrolspeler) geld verdient met criminele activiteiten en hem probeert te overtuigen hiermee te stoppen.

Deze fragmenten kunnen worden gevolgd door een bespreking over de juiste opvolgende handelingen, waarna de benodigde vaardigheden ook onder begeleiding kunnen worden geoefend. Op deze wijze ontstaat een handelingsperspectief voor ouders en andere betrokken volwassenen om jongeren met een verhoogd risico op crimineel gedrag te beschermen.

3.2.6 Integrale aanpak

Uit onderzoek weten we dat een integrale aanpak het meest effectief is. We verwachten dan ook het meeste effect van een interventie die de verschillende bovenstaande onderdelen combineert.

Een dergelijke integrale aanpak zou bovendien kunnen worden uitgebreid met een **communicatie-campagne**, waarvoor verschillende beelden uit de film 'Zwijgrecht' kunnen worden gebruikt. Het is van belang dat een dergelijke campagne gecontroleerd en lokaal uitgezet wordt (bijvoorbeeld op schermen in jeugdcentra waar risicjongeren komen, of op *public screens* in de buurt van bekende hangplekken). Het is hierbij belangrijk om te kiezen voor een strategie waarbij de juiste doelgroep wordt bereikt.

Campagnes zijn alleen effectief als onderdeel van een integrale aanpak. Daarnaast is het belangrijk dat er ook in de campagne-uitingen een concreet handelingsperspectief wordt geboden en

dat de boodschap vooraf is uitgetest op de doelgroep die hiermee bereikt moet worden (Allara et al., 2015; Wakefield et al., 2010).

Voor het selecteren van fragmenten moet rekening gehouden worden met dezelfde voorwaarden die eerder zijn vermeld. Daarnaast is het belangrijk om bij de doelgroep te toetsen of de gewenste boodschap daadwerkelijk overkomt. Enkele voorbeelden van hoe beelden uit de film toegepast kunnen worden zijn:

- het fragment waarin een granaat aan de deur wordt geplaatst en de moeder van de hoofdrolspeler naar beneden loopt om de deur open te doen. Dit fragment kan gevolgd worden door een boodschap als: "Bescherm je familie. Meld bedreigingen bij [Instantie A] via [Contactinformatie]."
- het fragment waarbij de moeder of vriendin van de hoofdrolspeler het contact verbreekt omdat hij betrokken is bij criminele activiteiten. Dit kan worden gevolgd met een boodschap als: "Bang om je dierbaren te verliezen? Ontsnap aan afpersing. Zoek hulp bij [Instantie B] via [Contactinformatie]."
- het fragment van de vriend die rouwt om het overlijden van de hoofdrolspeler. Dit fragment kan gevolgd worden door een boodschap als: "Bescherm je vrienden. Meld vermoedens van criminaliteit bij [Instantie C] via [Contactinformatie]."
- het fragment waarin de hoofdrolspeler wordt doodgeschoten als gevolg van zijn criminele activiteiten. Dit kan gevolgd worden door een boodschap als: "Wil jij je toekomst beschermen? Zoek hulp bij dreiging bij [Instantie D] via [Contactinformatie]."

Op een vergelijkbare manier kunnen specifieke fragmenten worden getoond die gericht zijn op het beïnvloeden van belangrijke personen in de omgeving van jongeren met verhoogd risico op criminaliteit, zoals ouders. Een voorbeeld is:

- het fragment waarin een moeder in een rolstoel moet toekijken terwijl haar zoon wordt doodgeschoten. Dit kan gevolgd worden door een boodschap zoals: "Bescherm je kinderen. Meld vermoedens van criminaliteit bij [Instantie E] via [Contactinformatie]."

3.3 'Zwijgrecht' als curatieve interventie

Er zijn mogelijkheden om (fragmenten uit) de film 'Zwijgrecht' op te nemen in een curatieve interventie, ter preventie van recidive (herhaling van strafbaar gedrag).

3.3.1 Vaardigheidstraining

Voor jongeren die reeds crimineel gedrag vertonen kan de eerder beschreven strategie, waarbij fragmenten van de film 'Zwijgrecht' worden geïntegreerd in een **vaardigheidstraining**, een positieve uitwerking hebben. Hiervoor is het wel noodzakelijk dat gebruik wordt gemaakt van wetenschappelijk onderbouwde therapie- en trainingsmethoden (Farrington et al., 2022; Ratnam et al., 2021). Daarnaast moet de training gericht zijn op toepassing van de geleerde vaardigheden in het dagelijks leven. Dit is doorgaans een langdurig traject (Beelman & Lösel, 2020). Een curatieve aanpak is uitsluitend geschikt voor jongeren ouder dan 12 jaar (Hanrath et al., 2023). De voorwaarden voor de selectie van fragmenten zijn identiek aan de beschreven voorwaarden in paragraaf 3.2.

3.3.2 Alternatieve activiteiten en positieve rolmodellen

Ook het aanbieden van **alternatieve activiteiten** is toepasbaar binnen een curatieve interventie. Bij een curatieve interventie geldt echter in nog sterkere mate dat langdurige begeleiding door een positief rolmodel gewenst is om tot gedragsverandering te komen. Naarmate een jongere een zwaarder risicoprofiel heeft, is er meer nodig om tot een positieve gedragsverandering te komen. Ook is het risico op averechtse effecten groter wanneer jongeren met een hoog risicoprofiel samen worden gebracht en elkaar negatief beïnvloeden (Servaas et al., 2021). Dit maakt een groepsinterventie minder geschikt voor deze doelgroep dan een individueel begeleidingstraject.

3.3.3 Omgevingsinterventie

Tot slot is het ook mogelijk fragmenten te integreren in een **opvoedings-, signalerings-, gespreks- of begeleidingstraining** voor detentiemedewerkers, andere professionals die samenwerken met jongeren die crimineel gedrag uitvoeren of de ouders van deze jongeren. De inhoud van de training moet variëren en aangepast worden aan de doelgroep, maar de voorwaarden voor toepasbaarheid van de fragmenten blijven gelijk met die beschreven in hoofdstuk 3.2.

Literatuur

- Aazami, A., Valek, R., Ponce, A. N., & Zare, H. (2023). Risk and protective factors and interventions for reducing juvenile delinquency: A systematic review. *Social Sciences, 12*(9), 474.
- Abrams, L. S., Mizel, M. L., Nguyen, V., & Shlonsky, A. (2014). Juvenile reentry and aftercare interventions: Is mentoring a promising direction? *Journal of Evidence-Based Social Work, 11*(4), 404–422.
- Adamse, I., Nguyen, Q., Boertien, E., van Deuren, S., Eichelsheim, V., & Blokland, A. (2023). *EPIC: Explaining, Preventing, and Intervening in organized Crime involvement: Resultaten systematische literatuurreviews*. Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50*(2), 179-211.
- Albarracín, D., Fayaz-Farkhad, B., & Granados Samayoa, J. A. (2024). Determinants of behaviour and their efficacy as targets of behavioural change interventions. *Nature Reviews Psychology, 3*(6), 377-392.
- Allara, E., Ferri, M., Bo, A., Gasparri, A. & Faggiano, F. (2015). Are mass-media campaigns effective in preventing drug use? A Cochrane systematic review and meta-analysis. *BMJ Open, 5*.
- Axford, N., Tredinnick-Rowe, J., Rybczynska-Bunt, S., Burns, L., Green, F., & Thompson, T. (2023). Engaging youth at risk of violence in services: Messages from research. *Children and Youth Services Review, 144*, 106713.
- Bartholomew Eldredge, L.K., Markham, C M., Ruiters, R.A.C., Fernández, M.E., Kok, G., & Parcel, G.S. (2016). *Planning health promotion programs: an Intervention Mapping approach* (4 ed.). New Jersey: Jossey-Bass Public Health – A Wiley Brand.
- Basto-Pereira, M., & Farrington, D. P. (2020). Lifelong conviction pathways and self-reported offending: Towards a deeper comprehension of criminal career development. *The British Journal of Criminology, 60*(2), 285-302.
- Beelman, A., Arnold, L. S., & Hercher, J. (2023). Parent training programs for preventing and treating antisocial behavior in children and adolescents: A comprehensive meta-analysis of international studies. *Aggression and Violent Behavior, 68*, 101798.
- Beelmann, A., & Lösel, F. (2020). A comprehensive meta-analysis of randomized evaluations of the effect of child social skills training on antisocial development. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology, 7*(1), 41-65.
- Calderoni, F., Campedelli, G.M., Comunale, T., Marchesi, M. E. & Savona, E. U. (2020). Recruitment into organised criminal groups: A systematic review. *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice, 583*, 1-28.
- Christiano, A., & Neimand, A. (2017). Stop raising awareness already. *Stanford Social Innovation Review, 15*(2), 34-41.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2024, februari). *Meer jongeren voor het eerst verdacht van misdrijf in 2022*. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/07/meer-jongeren-voor-het-eerst-verdacht-van-misdrijf-in-2022>.
- Creaney, S., Burns, S., & Day, A. (2023). Guest editorial: Theory and practice of co-production and co-creation in youth justice. *Safer Communities, 22*(3), 149155.

- De Boer, H., Ferwerda, H., & Kuppens, J. (2022). *Do or don't: Kennissynthese ingroeimechanismen en rekruteringsprocessen van jongeren in de georganiseerde criminaliteit*. Bureau Beke. In opdracht van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York: Plenum.
- Dembo, R., Briones-Robinson, R., Barrett, K., Winters, K. C., Schmeidler, J., Ungaro, R. A., ... & Gullledge, L. (2013). Mental health, substance use, and delinquency among truant youth in a brief intervention project: A longitudinal study. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 21*(3), 176-192.
- De Graaf, D., van den Putte, B., & van der Werff, S. (2011). *Het motiverende effect van normatieve en afschrikwekkende boodschappen: Een stated preference-benadering*. Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum en het programma Handhaving en Gedrag.
- Dequeker, S. (2024, juni 5). *Projecten om jongeren uit de criminaliteit te houden werken vaak niet*. De Groene Amsterdammer. <https://www.groene.nl/artikel/projecten-om-jongeren-uit-de-criminaliteit-te-houden-werken-vaak-niet>
- Dequeker, S., & Keukenkamp, S. (2024, juni 5). *Programma's om jongeren uit de criminaliteit te houden doen soms meer kwaad dan goed*. Dagblad Trouw. <https://www.trouw.nl/binnenland/programma-s-om-jongeren-uit-de-criminaliteit-te-houden-doen-soms-meer-kwaad-dan-goed~b8f9248b/>
- Driessen, Z., & Koertjes, D. (2023). *Onderscheidende kenmerken van jonge drugsverdachten*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2023/onderscheidende-kenmerken-van-jonge-drugsverdachten>
- DuBois, D. L. (2022). Reconsidering the effectiveness of mentoring for prevention of juvenile recidivism (Olsson et al., 2021). *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 90*(8), 647–651.
- Farrington, D. P. (2019). The development of violence from age 8 to 61. *Aggressive Behavior, 45*(4), 365-376.
- Farrington, D. P., Gaffney, H., Lösel, F., & Ttofi, M. M. (2017). Systematic reviews of the effectiveness of developmental prevention programs in reducing delinquency, aggression, and bullying. *Aggression and Violent Behavior, 33*, 91-106.
- Farrington, D. P., Gaffney, H., & White, H. (2022). Effectiveness of 12 types of interventions in reducing juvenile offending and antisocial behaviour. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice, 64*(4), 47-68.
- Farrington, D. P., Ttofi, M. M., & Piquero, A. R. (2016). Risk, promotive, and protective factors in youth offending: Results from the Cambridge study in delinquent development. *Journal of Criminal Justice, 45*, 63-70.
- Gee, A. de, Zijlstra-Vlasveld, M., Leone, S., Boon, B., & Poel, A. van der, (2015). Strategische verkenning. *De effectiviteit van de inzet van rolmodellen in leefstijlcampagnes*. Theorie en Praktijk. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Gross, J., & Vostroknutov, A. (2022). Why do people follow social norms? *Current Opinion in Psychology, 44*, 1-6.
- Hanrath, J., van der Herberg, E., & Donker, A. (2023). *Vroegtijdig ingrijpen op antisociaal gedrag 0-15 jarigen: Wat als je het de praktijk vraagt?* Hogeschool Utrecht. In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum.

- Hendriks, J., & Stams, G. J. (2024, mei 20). *Landelijk kwaliteitskader effectieve jeugdinterventies voor preventie van jeugdcriminaliteit: Wat werkt laten werken*. Universiteit van Amsterdam. In opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Hurd, N., Zimmerman, M., & Reischl, T. (2011). Role model behavior and youth violence: A study of positive and negative effects. *The Journal of Early Adolescence*, 31(2), 323-354.
- Jolliffe, D., & Farrington, D.P. (2008). *The influence of mentoring on reoffending: Report prepared for The Swedish National Council for Crime Prevention*. Stockholm: Swedish National Council for Crime Prevention (Brå).
- Kessels, R. (2023). *Monitor jeugdcriminaliteit 2023. Jeugdige verdachten van misdrijven: ontwikkelingen tot 2023*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoeks- en Datacentrum (WODC).
- Knowles, E. S., & Riner, D. D. (2007). Omega approaches to persuasion: Overcoming resistance. In A. R. Pratkanis (Ed.), *The science of social influence: Advances and future* (pp. 83-114). New York, NY, USA: Psychology Press.
- Kok, G., Peters, G. J. Y., Kessels, L. T., Ten Hoor, G. A., & Ruiter, R. A. (2018). Ignoring theory and misinterpreting evidence: The false belief in fear appeals. *Health psychology review*, 12(2), 111-125.
- Kruisbergen, E., & Jonge, M. de, (2023). Voorkomen is beter dan genezen..., toch? Over goedbedoelde maar potentieel schadelijke vormen van preventie van ondermijning. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 22(3).
- Kuin, M., van den Braak, G., van Dijk, L., & van Waveren, B. (2022, september 9). *De rol van werk in de lokale aanpak van ondermijning: Hoe werkt werk?* Regioplan. In opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Lanfear, C. C., Matsueda, R. L., & Beach, L. R. (2020). Broken windows, informal social control, and crime: Assessing causality in empirical studies. *Annual Review of Criminology*, 3(1), 97-120.
- Legros, S., & Cislighi, B. (2019). Mapping the social-norms literature: An overview of reviews. *Perspectives on Psychological Science*, 15(1), 62-80.
- Lesnick, J., Abrams, L. S., Angel, K., & Barnert, E. S. (2023). Credible messenger mentoring to promote the health of youth involved in the juvenile legal system: A narrative review. *Current problems in pediatric and adolescent health care*, 53(6), 101435.
- Lockwood, P., Jordan, C., & Kunda, Z., (2002). Motivation by positive or negative role models: Regulatory focus determines who will best inspire us. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(4), 854-864.
- Lockwood, P., Marshall, T., & Sadler, P. (2005). Promoting success or preventing failure: Cultural differences in motivation by positive and negative role models. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31(3), 379-392.
- Lockwood, P., Sadler, P., Fyman, K., & Tuck, S. (2004). To do or not to do: Using positive and negative role models to harness motivation. *Social Cognition*, 22(4), 422-450.
- Mennicke, A., Kennedy, S. C., Gromer, J., & Klem-O'Connor, M. (2021). Evaluation of a social norms sexual violence prevention marketing campaign targeted toward college men: Attitudes, beliefs, and behaviors over 5 years. *Journal of interpersonal violence*, 36(7-8), NP3999-NP4021.
- Merhi, D., Demou, E., & Niedzwiedz, C. (2024). Mental health and behavioral interventions for children and adolescents with incarcerated parents: A systematic review. *Journal of Child and Family Studies*, 33(2), 582-593.

- Michie, S., Van Stralen, M. M., & West, R. (2011). The behaviour change wheel: A new method for characterising and designing behaviour change interventions. *Implementation Science*, 6(1).
- NOS Nieuws. (2023a). Aantal drugsuithalers in Rotterdamse haven stijgt, dader steeds jonger. *Nationale Omroep Stichting Nieuws*. <https://nos.nl/artikel/2483249-aantal-drugsuithalers-in-rotterdamse-haven-stijgt-dader-steeds-jonger>
- NOS Nieuws. (2023b). Vooral jongeren verantwoordelijk voor explosies bij woningen: wie zijn ze?. *Nationale Omroep Stichting Nieuws*. <https://nos.nl/artikel/2483015-vooral-jongeren-verantwoordelijk-voor-explosies-bij-woningen-wie-zijn-ze>
- NOS Nieuws. (2024a). Al zeker 42 minderjarige bommenleggers aangehouden: 'De gevolgen zijn groot'. *Nationale Omroep Stichting Nieuws*. <https://nos.nl/artikel/2518007-al-zeker-42-minderjarige-bommenleggers-aangehouden-de-gevolgen-zijn-groot>
- NOS Nieuws. (2024b). Dit jaar al bijna 500 aanslagen met explosieven, vaker buiten grote steden. *Nationale Omroep Stichting Nieuws*. <https://nos.nl/artikel/2524320-dit-jaar-al-bijna-500-aanslagen-met-explosieven-vaker-buiten-grote-steden>
- NOS Nieuws. (2024c). Vier uithalers aangehouden in Rotterdam, onder wie jongens van 14 en 15 jaar. *Nationale Omroep Stichting Nieuws*. <https://nos.nl/artikel/2503597-vier-uithalers-aangehouden-in-rotterdam-onder-wie-jongens-van-14-en-15-jaar>
- Openbaar Ministerie. (2024, januari 17). 2023: HARC-team onderschept ruim 45.000 kilo cocaïne. <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2024/01/15/2023-harc-team-onderschept-ruim-45.000-kilo-cocaine#:~:text=In%202023%20werden%20452%20keer,grote%20containerterminals%20op%20de%20Maasvlakte>
- Paluck, E. L., Shepherd, H., & Aronow, P. M. (2016). Changing climates of conflict: A social network experiment in 56 schools. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 113(3), 566-571.
- Pardal, M., Eekelschot, L., Hoorens, S., & Blondes, E.-L. (2023). *Inzichten in de effectiviteit van preventieve instrumenten in de strijd tegen georganiseerde criminaliteit*. RAND Europe. In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Pechorro, P., DeLisi, M., Abrunhosa Gonçalves, R., & Pedro Oliveira, J. (2021a). The role of low self-control as a mediator between trauma and antisociality/criminality in youth. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(2), 567.
- Pechorro, P., Marsee, M., DeLisi, M., & Maroco, J. (2021b). Self-control and aggression versatility: Moderating effects in the prediction of delinquency and conduct disorder among youth. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 32(6), 949-966.
- Petrosino, A., Turpin-Petrosino, C. & Finckenauer, J.O. (2000). Well-meaning programs can have harmful effects! Lessons from experiments of programs such as Scared Straight. *Crime & Delinquency*, 46(3), 354-379.
- Petrosino, A., Turpin-Petrosino, C., Hollis-Peel, M., & Lavenberg, J. (2013). 'Scared Straight' and other juvenile awareness programs for preventing juvenile delinquency. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 30(4), CD002796.
- Piko, B., & Kovács, E. (2010). Do parents and school matter? Protective factors for adolescent substance use. *Addictive Behaviors*, 35(1), 53-56.
- Raposa, E. B., Rhodes, J., Stams, G. J. J. M., Card, N., Burton, S., Schwartz, S., Sykes, L. A. Y., Kanchewa, S., Kupersmidt, J., & Hussain, S. (2019). The Effects of Youth Mentoring Programs: A Meta-analysis of Outcome Studies. *Journal of Youth and Adolescence*, 48(3), 423-443.

- Ratnam, K. K., Nordin, A., Tok, P. S., Farid, N. D., & Dahlui, M. (2021). Mental health interventions in juvenile detention institutions: A systematic review of what works. *Adolescent Psychiatry, 11*(4), 203-224.
- Rhodes, N., Shulman, H. C., & McClaran, N. (2020). Changing norms: A meta-analytic integration of research on social norms appeals. *Human Communication Research, 46*(2-3), 161-191.
- Servaas, L., Weerman, F., & Fischer, T. (2021). *Risico-, versterkende en beschermende factoren voor crimineel gedrag. Een literatuuronderzoek naar de wetenschappelijke stand van zaken*. Rotterdam Erasmus Universiteit (EUR). <https://repub.eur.nl/pub/135248>
- Sibisi, N., & Sibisi, N. (2021). Effects of Hollywood action movies on child offenders in South Africa. *European Journal of Economics, Law and Social Sciences, 5*(3), 862-876.
- Snippe, J., de Muijnck, J. A., Kamperman, M., & Pieper, R. (2021, maart). *Effecten van preventie: Een compacte literatuursynthese*. Groningen: Breuer&Intraval. In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) en het Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Swart, L., Zoutenbier, M., de Berk, V., & Blom, M. (2022, september 16). *Ondermijnende criminaliteit in kwetsbare wijken in relatie tot arbeidsparticipatie en bestaanszekerheid*. Significant APE. In opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Tehrani, H. D., Yamini, S., & Vazsonyi, A. T. (2023). The effectiveness of parenting program components on disruptive and delinquent behaviors during early and middle childhood: A component network meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology, 38*(2), 320-332.
- Tolan, P. H., Henry, D. B., Schoeny, M. S., Lovegrove, P., & Nichols, E. (2014). Mentoring programs to affect delinquency and associated outcomes of youth at-risk: A comprehensive meta-analytic review. *Journal of Experimental Criminology, 10*(2), 179-206.
- Tollenaar, N., Broere, J., & van der Laan, A. M. (2022, oktober). *Woon- en pleegbuurten van geregistreerde jeugdcriminaliteit: De samenhang met buurtkenmerken en de veranderingen die zich daarin voordoen over de tijd*. Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Cahierreeks).
- Van Baaren, R., van Leeuwen, M., Siebelt, J., & de Lange, M. (2012). *Communicatie van nalevingsniveau als gedragsbeïnvloeding*. In opdracht van het programma Handhaving en Gedrag.
- Van de Rakt, M., Murray, J., & Nieuwebeerta, P. (2012). The long-term effects of paternal imprisonment on criminal trajectories of children. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 49*(1), 81-108.
- Van der Put, C. E., Boekhout van Solinge, N. F., Stams, G. J., Hoeve, M., & Assink, M. (2021). Effects of Awareness Programs on Juvenile Delinquency: A Three-Level Meta-Analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 65*(1), 68-91.
- Waard, J. de (2023). *Het 'laten landen' van kennis op het terrein van criminaliteit en rechtshandhaving: Een selectie van verschenen kennispapers tussen februari 2020 en augustus 2023*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC). <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3312>.
- Wakefield, M. A., Loken, B. & Hornik, R. C. (2010). Use of mass media campaigns to change health behaviour. *Lancet* 376, 1261-1271.
- Walters, G. (2016). Someone to look up to: Effect of role models on delinquent peer selection and influence. *Youth Violence and Juvenile Justice, 14*(3), 257-271.
- Yeşilgöz-Zegerius, D., & Weerwind, F. M. (2023, 7 juli). *Brede preventieaanpak (georganiseerde en ondermijnende) jeugdcriminaliteit* [Kamerbrief]. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/07/07/tk-brede-preventieaanpak-georganiseerde-en-ondermijnende-jeugdcriminaliteit>

